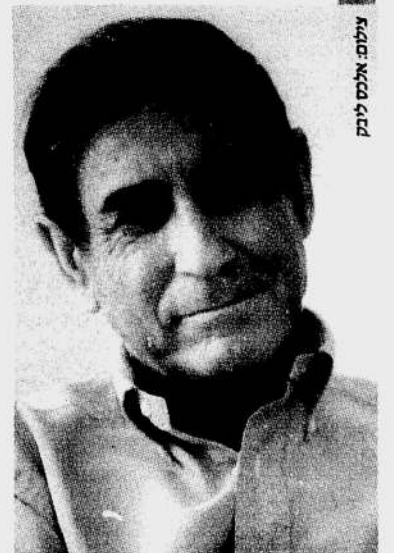

היום שבו מת השלום

עלום אלס לינק

בן עמי. קמפ דייויד אינו העיקר

מה באמת קרה בקמפ דייויד? איך נפח תהליך השלום את נשמתו? שלמה בן עמי, אז שר החוץ, ניהל יומן מפורט של הוועידה ובפעם הראשונה הוא פותח את הקופסה השחורה המתעדת את ההתרוסקות הקטלנית שהחלה בשטוקהולם, המשיכה במרילנד, הושלמה בטאבה, ומהדהדת מדי יום בערי ישראל

והגדה. הסיפור החלא של חסע הנפל אל תום הסכסוך, כולל כל הוויתורים הישראליים ומפת הנסיגה שנתנה לפלשתינאים כ־100% ההשטח - ונדחתה. הם רצו גם את כוכב יאיר

א ר י ש ב י ט

ה

הוא אומר שאיננו עצוב, רק מוראג מאוד. כמוכן העי מוק. ארבע־חמש שנים עד שהמזרח התיכון יגורען ומי תברר שתהליך השלום אינו מה שחשבנו. מתברר שהפרטנר הפלשתיני אינו מה שחשבנו. ממשלת האח רות משותקת, לא עושה ולא מסוגלת לעשות רבה. השמאל מסרב לערוך חשבון נפש; הימין מסרב ללכת לאיזשהו פתרון. כך שכינתיים, בתוך הוואקום הזה, ערפאת הולך ומחזיר אותנו אל שנות השבעים; שרון אל שנות החמישים. ואפילו כאן, במקום מגוריו בכפר סבא, כבר שומעים בלילות יריות. כל לילה, כמעט כל הלילה, שומעים בחצר הבית יריות.

שלמה בן עמי גם איננו שמח במיוחד. אליק רון השלים זה עתה את ערותו כוועדת אור וכבר רצות על המסך תמונות הפריימריס בעבודה. בן עמי עצמו נפקד מהן. אך גם כאשר הטלפון מצלצל ועל הקו חווייר סולאנה מהאיחוד האירופי - שר החוץ לשעבר מייעץ לו בספרדית שוטפת בנוגע לרעיון כלשהו שאולי יקדם הבנה כלשהי - אי אפשר להי שתחרר מהתחושה ששלמה בן עמי מכונס עכשיו עם עצמו, עם הרהוריו וחשבונותיו תיו. בעזרת ערימת המסמכים הגבוהה שהוא מביא מן החדר הסמוך הוא מנסה להסביר מה בעצם קרה פה. מה השתבש.

החולצה הקיצית שהוא לובש היא חולצת קמפ דייויד. מעין חולצת קייטנה אמ ריקאית של מחנה קיץ לא מוצלח במיוחד. אבל הטענה החוזרת של מי שהיה נציגו של ראש ממשלת ישראל בשיחות השלום היא שקמפ דייויד אינו העיקר. שמי שבו

קלינטון מנסה לגשר בין ברק לערפאת, יולי 2000, קמפ דייויד. כאשר העסק דרך במקום יום הנשיא משחק סימולציה שבו עלתה לראשונה הצעה ישראלית בעניין ירושלים צילום: רויטרס

ביחס לכוונות הצד השני. התברר שאוסלו היתה עבור ערפאת איוו הסוואת-ענק שמאחוריה הוא הפעיל ומפעיל לחץ מדיני וטרור במינונים שונים כדי לערער את עצם הרעיון של שתי מדינות לשני עמים".

ברא נחזור להתחלה. לשיחות הראשונות שלך עם ברק כשהוא מטיל עליך את משימת המשא ומתן. על איזה סוג של פשרה טריטוריאלית חשב אז?

"באחת הפגישות הראשונות הראה לי ברק מפה שכללה את בקעת הירדן והיתה מעין תוכנית אלון מעובה מאוד. הוא התגאה שהמפה שלו משאירה בידי ישראל כשליש מהשטח. אם אינני טועה היא העניקה לפלשתינים 66% בלבד. אהור היה משוכנע שהמפה הגיונית מאין כמותה וניסה לשכנע גם אותי שכל מי שיראה אותה יבין שהיא מבטאת הצעה סבירה לגמרי. שם הוא היה, במחווות ההם. היה בו איזה wishful thinking פטרוני, תסילב, כשאמר לי בהתלהבות תראה, זו מדינה. לכל עניין ודבר זה נראה כמדינה. באותה נקודת זמן לא התווכחתי איתו. לא אמרתי לו לזרוק את המפה לפח או לעשות ממנה טיירה. אבל בהמשך, בעקבות שיחות עם פל-שת'נאים וביוררים פנימיים, הוא הבין שאי אפשר להציג ברבים מפה כזאת".

אז עם מה הגעתם אל המשא ומתן? מה היתה העמדה הישראלית הרשמית שגלעד שר ואתה הצגתם לפלשתינאים בשיחות הפוריות בשטוקהולם במאי 2000?

"הנחנו על השולחן בשטוקהולם מפה של 88-12. תבענו שלושה גושי תתייש" בות (גוש עציון, גוש אריאל, גוש עוטף ירושלים) ואחיה ביטחוניית כבקעת הירדן לתקופה של כעשרים שנה. על פי המפה שהצגנו, קו הירדן עצמו נשאר בריבונות ישראל כדי למנוע כניסת כלי נשק והפרה של הסדרי הפירוד. בשטוקהולם גם הת-חמשך

חר להתמקד בקמפ דייוויד לא מתחיל להבין את העניין. כי השבועיים ההם במרילנד שריתקו את תשומת לבו של העולם, אינם אלא חלק אחד בפאזל הגדול מאוד של הניסיון לפצח את הסכסוך. הניסיון הכושל של אהור ברק ושלו לפצח את הקודר הגי-נטי של הסכסוך.

הקסם הישן של בן עמי לא פג. כאשר הוא מרוחק משהו מהמתחים הגבוהים של שררה, הוא נינוח, וחייכו, בעל הומור כובש לב. ניתוחיו מורכבים ומעמיקים. הקש" ריו רב לשוניים ורב תרבותיים. וכשהוא מרכיב על אפו את משקפי הקריאה שלו ומי תחיל לקרוא מתוך פנקסי היומן שניהל בימים הגורליים ההם, הוא נראה כמי שבאמת מנסה להבין. מי שמנסה להישיר מבט אל העובדות ולהתחיל להבין.

1. שטוקהולם: הסכמות מוקדמות

מה היו ההנחות של אהור ברק ושליך כשיצאתם באביב 2000 לסיים את הסכ" סוף הישראליים-לשתיני?

"היו לנו כמה הנחות עבודה. אני חושב שהחשובה ביניהן היתה הנחת היסוד שהיתה משותפת לאמריקאים ולאירופאים ולמרכז-שמאל הישראלי זה שנים: שאר" סלו יצר במורח התיכון סדר בינלאומי רציונלי הבנוי על תן וקח ועתיד להוליך לפי שרה מתקבלת על הרעת. הנחת העבודה של כולם, כולל של אהור ושלי, היתה שב-1993 הוקמה כאן מעין מדינה פלשתינית הפועלת מולנו במושגים של יחסים בינלאומיים מסודרים. בריעבר התברר שזו היתה הנחה מוטעית, קונספציה שגויה

ומה בעניין ירושלים והפליטים?
 "על ירושלים לא היו שיחות מפורטות כלל. כל שהיה הוא הבטחה שע"רפאת נתן לנו בשיחה בשכם שהכחול המערבי והדובע היהודי הם שלנו. הוא דיבר ארוכות על כך שהוא זוכר את עצמו משחק עם ילדים יהודים ליד הכותל בשנות השלושים ועל כך הוא יודע שהכותל שלנו. אצל כמה מהפלי-
 שתינאים האחרים היה גם איזכור חוזר של גילה שממנו יכולנו להבין שהם מקבלים את השכונות היהודיות במזרח העיר. אבל בעניין הפליטים היתה נסיגה מסוימת בתקופה שבין שטוקהולם לקמפ דייוויד. אבו מאזן שיכנע את אבו עלא לא להיכנס כלל לדיון על מספרים אלא לדבוק בעיקרון זכות השיבה. לאחת הפגישות הביא אבו עלא את מסמך ביילוראבו מאזן והראה לי כמה הסתייגויות יש לאבו מאזן מהמסמך הזה, בעיקר בכל הקשור לפלי-
 טים".

אבו מאזן עצמו הסתייג ממסמך אבו מאזן-ביילין?
 "לא רק הוא. כששאלתי את ערפאת על המסמך הזה בשיחה שקיימנו בעזה חודשים מאוחר יותר הוא ענה לי בזלזול: מלים, מלים. ערפאת לא היה מוכן להתייחס למסמך הזה כאישוהו כסיס. לאורך כל הדרך הפלשתי-
 נאים לא קיבלו את הפרמטרים היסודיים ביותר שלו. לכן הגעתי למסקנה שאסוד להמשיך ולייצר ניירות כאלה של ריפלומטיה-שלדלת אחודית. את הפלשתינאים הם לא מחייבים ומשמים אותם רק לריכוך מוקדם של היעד".

2. מרילנד: הלאו האחרון

באמצע יולי התכנסה ועידת קמפ דייוויד. מה העמדות שהצגתם בפתי-
 חתה? מה היתה ההצעה הישראלית הרשמית בפגשת השלום?
 "המפה שהנחתי על השולחן לפני הצעות הפלשתיני בנוכחות קלינטון היתה מפת 12-88. בין שטוקהולם (מאי 2000) לבין טאבה (ינואר 2001) לא הצגנו באופן רשמי מפה אחרת. לא הסכמנו לעשות שינויים בעמדה הרש-
 מית, אלא כאשר תהיה תנועה מצדם, ומכיוון שלא היתה, לא הצגנו מפות חדשות. אבל באופן לא רשמי היה ברור שאנחנו מוכנים ל-8 עד 10 אחוזים. עדיין התנגדנו לחילופי שטחים, עדיין רדשנו שירושלים תישאר בריבונות תנו. שבנו על פתרון שיהיה מבוסס על הרחבת שטחה ומן חלק מהשטח המר-
 רחב לפלשתינאים.

"הפלשתינאים לעומת זאת עמדו על כך שהדיון ייפתח בכך שישראל תכיר בקווי 67. הם היו מאוד נוקשים בעניין הזה. לא אשכח דיון בנוכחות קלינטון, אולברייט וסנדי ברגר שבו הצעתי שניכנס לדיון על כסיס ההי-
 פותזה של גבולות 67 מבלי שנתחייב להם. אבו עלא סירב בכל תוקף להי-
 כנס לרינמיקה הזאת. הוא התעקש שקודם כל נכיר בגבולות ה-4 ביוני. אחרי זמן מה קלינטון התרצה ופרץ בצעקות נוראיות. הוא אמר לאבו עלא שזה לא נאום בעצרת האו"ם וכי על הפלשתינאים להציע הצעות חיוביות משלהם. קלינטון צעק שאף אחד לא יכול לקבל את כל מה שהוא רוצה וגם הוא היה רוצה לכהן כהונה שלישית, אבל הוא יודע שזה בלתי אפשרי. הוא האדים כולו ולבסוף קם ויצא בזעם. אבו עלא נפגע עד עמקי נשמתו. מאר-
 תו רגע ואילך כמעט כל מה שהוא עשה בקמפ דייוויד היה לטייל על המר-
 שאות בקרניית הגולף".

הפלשתינאים לא הגישו הצעת נגד?
 "לא. הרי זה לב העניין. לעולם אין הצעת נגד פלשתינית. לא היתה מעולם ולא תהיה לעולם. לכן הצד הישראלי תמיד מוצא את עצמו בדילי-
 מה: או שאני קם ומסתלק כי החברה האלה לא מוכנים לתת הצעות, או שאני עושה עוד ויתור אחר, עוד קוועטש. אלא שבסופו של דבר גם המתון ביותר מגיע לנקודה שבה הוא אומר לעצמו, רגע, לאנשים בצד השני אין נקודת סיום. עוד קוועטש ועוד קוועטש אבל אף פעם זה לא מספק אותם. זה לא נגמר".

היה רגע שבו זה היה אחרת? שבו נדמה היה שהנה נוצרת בקמפ די-
 וויד איזושהי פריצת דרך?

"כאשר הרגשה היתה שהעסק דורך במקום יום הנשיא משחק סימול-
 ציה שנמשך לילה שלם עד צהרי היום שלמחרת. המפתח למשחק היה שהוא לא מחייב את המנהיגים. השתתפו בו גלעד שר, ישראל חסון ואנוכי מול סאבי עריקאת, מוחמד דחלאן ועו"ד פלשתינאי מאוקספורד. במשחק הזה, בפעם הראשונה, העלינו הצעה בעניין ירושלים. ההצעה אמרה שהמי-
 עטפת הפנימית של השכונות הערביות בעיר תהיה בריבונות פלשתינית, המעטפת הפנימית באוטונומיה פונקציונלית, העיר העתיקה במשטר מיר-
 חד והר הבית בנאמנות מתמדת פלשתינית. קלינטון היה מאוד מרוצה מההצעה שלנו. גם אהוד חשב שעשינו מהלך אמיץ. זה היה עוד לפני שהוא קיבל את ההחלטות האמיתיות שלו והיתה בכך איזו פריצת דרך שחילצה את התהליך מפקק".

מה היתה התגובה הפלשתינית?

"מאכזבת. עורך הדין מאוקספורד אמר שהם ידרשו פיצויים על כל שנות הכיבוש. גם סאבי עריקאת אמר דברים דומים. אני לא התאפקתי והי-
 תפרצתי. אמרתי להם שהנושאים ונותנים מטעם הציונות ערב הקמת יש-
 ראל לא היו נוהגים במין נון-שלנטיות כזאת. שאלתי אותם, מי כאן צריך להקים מדינה, אנחנו או אתם. הרגשתי תסכול נורא שהנה אנחנו עושים מהלך כל כך יצירתי וכל כך גמיש ומגיעים לאחד הרגעים היפים ביותר של המשא ומתן והם לא יכולים להשתחרר מהניגוח. מהעניין הזה של ויני-
 ריקציה. של קורבנות.

"ההמשך היה בכל זאת חיובי. קלינטון הלך לערפאת וניהל איתו שיחה קשה מאוד. ואז, כשערפאת הרגיש על סף תהום, הוא סוף סוף הציע מעין הצעת-נגד. הוא אמר לקלינטון שהוא מוכן לוותר על שטח שבין 8 ל-10 אחוזים".

אתה אומר שב-16 ביולי 2000, בשיחה עם קלינטון, יאסר ערפאת הס-
 כים למסור לישראל בעשיית מהגדה המערבית?

בן עמי עם אבו עלא. הביע נכונות לדון על מספר הפליטים

המשך

נגדנו לרעיון של חילופי שטחים. התפישה היתה שהגדה ועזה הם שולחן החול שבתוכו כל הבעיות צריכות לבוא על פתרון".

כיצד הגיבו הפלשתינאים?

"הם לא אהבו להסתכל על המפות שלנו. אבו עלא היה אומר לי: שלמה, קח את המפה. בשיחות צדדיות היה לוחץ עלי: לכמה אחוזים אתם באמת מתכוונים. לכמה אחוזים באמת. אבל השיחות בבית ההארכה של ראש ממשלת שוודיה, על שפת אגם שקשה לתאר את יופיו, היו הטובות ביותר שהיו לנו. הסביבה היתה רגועה, האווירה נכונה, הגישה פרגמטית. עד כדי כך שכנינו מסגרת כתובה להסכם וכבר הגענו להתייעצות עם משפטנים בינלאומיים על הבנייה החזיתית הנכונה שלו. העבודה בבית ההארכה בהרפ-
 סונגר היתה הכי מסודרת שהיתה לנו בכל התהליך. התחושה היתה של התי-
 קדמות במהירות שיט לעבר פתרון. הערכנו שאנחנו באמת בדרך להסכם שלום ישראלי-פלשתיני".

מה היו ההסכמות שאליהן הגעתם?

"המונח הסכמה מחייב מדי. לא היו סיכומים, היתה הבנה על הצורך בגושי התנחלויות והיתה הבנה שבכל הקשור לביטחון הפלשתינאים יהיו גמישים. בנושא הפליטים בנינו קונצפט שלם של פתרון בארצות מארחות ובמדינה הפלשתינית ובארצות שלישיות ועל איחוד משפחות בישראל. בשוודיה דיברנו גלעד ואני על עשרת אלפים או חמישה עשר אלף פליטים שייקלטו בישראל לאורך שנים. אבו עלא וחסון עספו לא קיבלו את המספ-
 רים הללו אבל גילו נכונות להיכנס לדיון ענייני על מספרים. גם בעניין הטריטוריאלי התחושה היתה שהם ילכו לקראתנו. בשיחה שהיתה לנו אחרי שטוקהולם, בהולדיי אין בירושלים, אבו עלא הסכים במפורש לוותר על 4% מהגדה המערבית. כך שההרגשה היתה שזה ממש בהישג יד".

ירושלים?

"ירושלים לא נדונה כלל. ברק לא היה מוכן. אני חושב שזו היתה טעות. אילו היינו דנים על ירושלים היינו מגיעים לקמפ דייוויד מוכנים יותר. אבל הוא חשש מהרלפות ומכך שעצם הדיון יערער את הממשלה ויסכן את הקואליציה. לכן נטיוטות שהכנו, סעיף ירושלים נותר עמוד ריק. אפילו זה הטריד אותנו. אתה יכול לראות במסמכים האלה שגובשו באמצע מאי את ההערה בכתב ידו: ברק העריף שאפילו הכותרת של סעיף ירושלים לא תר-
 דפס כלל".

לאן התהליך התכנס בעקבות שיחות שטוקהולם ולקראת קמפ דייוויד?
 אילו הייתי שואל אותך ביוני-יולי 2000 על מה אפשר להסכים, מה היית אומר לי?

"באופן רשמי לא זזנו בשלב הזה ממפת 12-88 של שטוקהולם ומהעיק-
 רון שאין חילופי שטחים. אבל בשיחות אחר לאחרי דיברתי על כ-8 עד 10 אחוזים. כפי שאמרתי, אבו עלא דיבר איתי על 4%. ככל הידוע לי קלינטון קיבל מהפלשתינאים לפני קמפ דייוויד פיקרון של 2%. כך שאפשר היה לה-
 ניח שאנחנו נלך מעבר ל-90% והפלשתינאים מעבר ל-4% וניפגש באיזו-
 שהו מקום באמצע. בעניין הטריטוריאלי קלינטון היה יכול להגיד שהצדדים לא מסכימים באשר לכמות, אבל מסכימים באשר לעיקרון.

"מה שהתברר תוך כדי השיחות מיד אחרי שטוקהולם, הוא שבעניין גושי ההתנחלויות הפלשתינאים יגלו גמישות מסוימת, אבל בעניין הגבול המזרחי ובקעת הירדן עמדתם נחרצת. הם רדשו פתרון לגבול הירדן וכשלב זה לא היינו מוכנים לתת להם ערובה לכך".

בשוודיה דיברנו על עשרת אלפים או חמישה עשר אלף פליטים שייקלטו בישראל לאורך שנים. אבו עלא וחסון עספו לא קיבלו את המספרים אבל גילו נכונות להיכנס לדיון

ערפאת נתן לנו הבטחה שהכותל המערבי והרובע היהודי הם שלנו. הוא דיבר על כך שהוא זוכר את עצמו משחק עם ילדים יהודים ליד הכותל ולכן הוא יודע שהכותל שלנו

לינטון, מבחינתו זה לא עניין גדול. הרי כשהלך איתנו לשארם אישיח והבי טיח שיפטיק את האש גם אז אמר כמה מלים. אז מה, הוא באמת הפסיק את האש?"

ובכל זאת, בעקבות הדינמיקה הזאת, קמפ דייוויד הופכת לוועידת ירושלים. אתם לא מרגישים לפיכך מריטוריאלי מחייב, לא מנכשם פתרון לשאלת הפליטים, כל שאותם עושים הוא לחלק את ירושלים.

"זה לא לגמרי מדויק. נכון שבשאלת הפליטים חלה נסיגה אבל בנושא הטריטוריאלי נוצרה תחושה שלא הוא לב העניין. שיש גמישות. שלא עליו השלום יקום או ייפול. ובקבוצת הביטחון היו דיונים חיוביים מאוד שקידמו את התהליך. גובש הקונצפט של הכוח הרב לאומי. אני גם אינני מקבל שב קמפ דייוויד חילקנו את העיר. ההחלטה על חלוקת ירושלים באה רק עם קבלת הפרמטרים של קלינטון חמישה חודשים מאוחר יותר. בקמפ דייוויד הלכנו לחלוקה בפועל, אבל עם שאיפה להגיע להסכם שלא נראה כחלוקה. הבעיה הגדולה שם היתה שהפלישתינאים לא היו מוכנים לסייע לנו בכך. הם לא היו מוכנים לשום נוסחה מצלית פנים עבור הישראלים. לא בשאלת הר הבית, לא בשאלת הריבונות, לא בשום דבר. ערפאת לא הסכים לשום דבר שאיננו חלוקה גמורה. לכן אפילו בוב מלי, שעבד שיו כל כך אוהבים לצטט אותו, אמר לי באיזשהו שלב שהפלישתינאים פשוט רוצים להשפיל אותנו. They want to humiliate you, הוא אמר."

אני מבין שהיה שלב שבו ברק הדחיק את כולכם בהסכמתו לחלוקת העיר העתיקה לשני רבעים בריבונות ישראלית ושני רבעים בריבונות פלשתינית. הוא עשה זאת על דעת עצמו או שזו היתה החלטה משותפת?

"כפי שאמרתי לך אני הצעתי שבעיד העתיקה יהיה משטר מיוחד. בעקבות הדיון הזה, זמן מה מאוחר יותר, בא הנשיא עם ההצעה של שניים-שניים, שמשמעותה חלוקת ריבונות בירושלים. כשיחה עם הנשיא, אהוד הסכים שהיא תהיה בסיס לדיון. אני זוכר שבאותו לילה הלכתי עם מרטין אינדיק בשדות ושנינו אמרנו שאהוד מטרף. לא הבנו איך הוא בכלל העלה בדעתו להסכים. אחר כך ישבתי וכתבתי ביומן שכולם חושבים שאמנון שחק ואני מזויזים את ברק שמאלה אבל האמת היא שהוא זה שדחף אותנו שמאלה. בשלב הזה, בתחילת השבוע השני, הוא היה הרבה יותר אמיץ מאיתנו. באמת אמיץ. קלינטון אמר לי כמה וכמה פעמים: מעורר לא פגשתי אדם אמיץ כל כך."

ולאן כל זה הוביל?
 "הפלשתינאים לא קיבלו את הצעת הנשיא בעניין ירושלים ועל כן גם אהוד חזר בו. בשלב הזה הוא העביר מכתב וועם לקלינטון שבו טען כי הנשיא לוחץ רי על ערפאת. אחר כך קלינטון שוב ניסה. יש לי פה פתק בכתב ידו שבו הוא שואל אותי אם אני מוכן להעלות מחדש את הסכמתו של ברק לעיקרון הזה. השבתי לו בשלילה. ההצעה הו ירדה, אמרתי."

תוצאה של כל ההתפתחות הזאת היתה משבר עמוק שהביא לכך שהוועידה כמעט הסתיימה לפני נסיעתו של קלינטון לירושלים. ברק התחיל להרגיש שאין לו פרטנר. שהוא הולך רחוק יותר מכל ראש ממשלה ישראלי אחר, מסכן את עצמו פוליטית ומאבד את ממשלתו, אבל ערפאת לא זו. ערפאת סיבב להיכנס למשחק.

"היה קשה מאוד לאהוד. קשה מאוד. אחרי שבכל זאת החלטנו להישאר ואחרי שקלינטון נסע, ברק נכנס ליומיים הללו של התבודדות בבקתה שלו. אף אחד מאיתנו לא ראה אותו במשך יומיים. הוא ממש שקע בריכאון."

מה היה כל קשה לברק?
 "הוא מאוד מאוד רצה להגיע להסדר. מי שמטיל ספק בכך אינו יודע מה הוא שם. אני יכול לומר לך שבשלבים מאוחרים יותר של המשא ומתן, ברצי מבר, הוא אמר לי דברים שאני לא מעז לצטט, המשקפים בצורה הדרמטית ביותר האפשרית עד כמה הרצון שלו להגיע להסדר היה עז, ולו גם בתנאים הקשים ביותר. אבל פה, בקמפ דייוויד, הוא פתאום גילה שהנחות היסוד האור פטימיות שלו לא מתממשות. שבעצם אין לו מול מי לעבור. שערפאת בכלל לא נכנס לדינמיקה. גם המנהיגים האחרים במורח התיכון לא נחלצו לעזרה."

תו. כנף אחד מהם לא היתה הגדולה שהיתה באהוד. ובינתיים בארץ הוא נשחט פוליטית. הוא כמו ראש גשר שהלך קדימה ונשאר בלי עורף. תחשוב לכמה כוחות נפש הוא נזקק כדי לדבר על מה שדיברנו בקמפ דייוויד כשממ שלת ישראל דומה לטיל שבכל רגע נופל ממנו שלב אחר וכל שנשאר ממנו הוא ראש החץ. מה שעבר על אהוד בימים הללו היה כמעט על אנשי."

אבל אחרי היומיים האלה קלינטון חזר מיפאן והמשא ומתן התחדש. מה קורה בימים האחרונים?

"כסופו של דבר מה שהונח על השולחן לקראת סיום הוועידה היתה הצעה של הנשיא ברבר מעטפת חיצונית בריבונות פלשתינית, והר הבית

ערפאת לא היה מוכן להתייחס למסמך ביילין-אבו מאזן כאיזושהו בסיס. הפלשתינאים לא קיבלו את הפרמטרים היסודיים ביותר שלו. אסור להמשיך ולייצר ניירות כאלה"

באותו לילה הלכתי עם אינדיק בשדות ושנינו אמרנו שאהוד מטורף. הוא היה הרבה יותר אמיץ מאיתנו. באמת אמיץ. קלינטון אמר לי כמה פעמים: מעודי לא פגשתי אדם אמיץ כל כך"

לא התאפקתי והתפרצתי. שאלתי אותם, מי כאן צריך להקים מדינה, אנחנו או אתם. הרגשתי תסכול נורא שהנה, אנחנו עושים מהלך כל כך יצירתי, והם לא יכולים להשתחרר מהניגוח"

מפה ששורטטה על סמך הוועידה הישראלית בטאבה: מדינה פלשתינית על כמעט 100% מהגדה: שלושה גושי התיישבות, פינוי כמאה התחלופיות, הכל לפני חילופי שטחים

המשך
 "אני מצטט לך מהדברים אותם רשמתי ביומן שלי ב-17 ביולי: 'במהלך אתמול הציג ערפאת לקלינטון עסקת נגד לתרחיש הלילה הקודם. הוא מוכן לתת שטח שבין 8 ל-10 אחוזים. אמר לקלינטון: את עניין ה-swap (חי' לופי השטחים) אני משאיר בידך, אתה תחליט. ומוכן לסירודי ביטחון כפי שיוחלט. שם דגש על כוח בינלאומי. וגם בנושא הפליטים נמצא פתרון. הכל עומד ונופל עכשיו על ירושלים. שם רוצה ערפאת פתרון שהוא יכול לחיות איתו.'"

"האם מבאן באה נוסחת קמפ דייוויד של 9% (מהשטחים) תמורת אחוז אחד (משטח ישראל הריבונות)?

"הנוסחה הזאת מעולם לא גובשה במסמך מחייב. אבל מתחילת השבוע השני היא ריחפה באוויר. היא היתה הנחת העבודה שלנו. והיא התבססה על הרברים האלה של ערפאת. לא על איוו מוזימת קנטונים ישראלית אלא על דברים מפורשים של ערפאת. אני זוכר שב-17 לחודש הלכתי לבקתה של אהוד ופגשתי את קלינטון שבדיוק יצא משם ואמר לי דברים דומים: שהמסר של ערפאת הוא נכונות ל-8 אחוזים עם חילופי שטחים סמליים ברצועת עזה. כשיחות אחרות באותו יום הוא אמר ש"הישראלים עשו משהו תקדימי וכי היתה כאן תנועה של ממש וחיוני להגיע ל-80% מתנחלים וירושלים מאוחרת בריבונות ישראל". נוצר אצלו הרושם שכל החבילה מתחילה ליי פול למקומה. אבל זמן מה אחר כך ערפאת חזר בו. הוא העביר מכתב לקלינטון שבו הוא חזר בו."

האם ערפאת לא תימרן אתכם באופן מבריק לשבירת הטאבו הגדול של ירושלים על ידי יצירת מצג שואו שאם רק תוותרו בעניין הזה כל שאר העניינים ייפתרו בקלות והסכם ייחתם?

"אינני יודע. אני לא אתפלא אם מה שרצה באותו רגע זה פשוט לצאת מהמצוקה שנקלע אליה בגלל הלחץ האמריקאי. אז הוא אמר כמה מלים לקי

לא התאפקתי והתפרצתי. שאלתי אותם, מי כאן צריך להקים מדינה, אנחנו או אתם. הרגשתי תסכול נורא שהנה, אנחנו עושים מהלך כל כך יצירתי, והם לא יכולים להשתחרר מהניגוח"

שתי המשלחות בקמפ דייוויד. משמאל ובכיוון השעון: מדלן אולברייט, שלמה בן עמי, גלעד שר, שלמה ינאי, אמנון ליפקין שחק, חסן עספור, אבו עלא, סאיב עריקאת, מוחמד דחלן, ג'מאל חלל, מרטין אינדיק צילום: רויטרס

ב-17 לחודש
הלכתי לבקתה של
אהוד ופגשתי את
קלינטון שבדיוק
יצא משם ואמר לי
שהמסר של ערפאת
הוא נכונות ל-8%
מהגדה עם חילופי
שטחים סמליים
ברצועת עזה

היינו מוכנים ללכת רחוק מאוד. אחר הרברים החשובים שעשינו בקמפ דייוויד הוא להגדיר את האינטרסים החיוניים שלנו כאופן הגרעיני ביותר. לצאת מהשיח השקרי של הפוליטיקה הישראלית ולהגדיר לעצמנו מה חיריני לנו באמת. לכן לא ציפינו לפגוש את הפלשתינאים בחצי הדרך. גם לא בשני שליש הדרך. אבל ציפינו לפגוש אותם במקום כלשהו. אבל הם לא עשו זאת. הם לא הסכימו לתת לנו מושג היכן תביעותיהם יסתיימו. ההרג" שהיתה שהם כל הזמן מנסים לגרור אותנו לחור שחור של עוד ויתור ועוד ויתור מבלי שיהיה ברור כלל מהו קו הסיום".

מרוץ לא הצעתם לפלשתינאים הסכם חלקי בלשהו? כשהתברר שאי אפשר לפצח את בעיות היסוד מודע לא ניסיתם להגיע לכל השחזות לאיזשהו הסדר ביניים?

"בכמה וכמה נקודות זמן הצענו להם ללכת להסדר חלקי, בלי ירושלים ובלי פליטים. גם כלילה האחרון האפשרות הזאת עלתה. הפלשתינאים סיי רבו. מצד אחד הם לא היו מוכנים להתפשר בנושאי הליבה, בוודאי לא בענייני ירושלים, אבל מצד שני הם גם לא הסכימו ללכת להסדר חלקי. הטענות המופנות נגד ברק בענייני הוזה הן קשקוש מוחלט. אני זוכר שבשלב כלשהו הצעתי לערפאת לדחות את נושא ירושלים לשנתיים. גם לא לשע" תיים, הוא אמר לי והניף שתיים מאצבעות כף ידו".

מה בדבר ברק האיש ואופן ההתנהגות שלו? הוא לא היה נזקקה מדי ביחסו לערפאת?

"אהוד אינו אדם נעים מאוד. קשה לחבב אותו. הוא סגור ומכונס בעצמו ואין איתו מגע אמוציונלי. כולנו חוינו זאת. אבל האם משהו באמת חושב שאם אהוד ברק היה נחמד יותר לערפאת, ערפאת היה מוותר על זכות השי" בה? על תראס-אשריף? בארוחת הערב שנאוהו ואהוד ערכו לכבודו ככוכב יאיר כחורשיים אחרי קמפ דייוויד ברק היה חם באופן בלתי רגיל, באופן שאינו תואם את האישיות שלו. אני זוכר שאמרתי או לרותי אשתי שברק כל כך רוצה הסדר שהוא לא רק מוכן לשנות את המדיניות שלו אלא הוא אפילו מוכן לשנות את האישיות שלו. הוא עושה לעצמו הסבה אישיותית. שלושה ימים מאוחר יותר פרצה האינתיפדה".

בכל זאת, ספר לי על מערכת היחסים בין שני האישים הללו בזמן קמפ דייוויד.

"בעצם הם לא נפגשו כלל. לא ממש. היתה ארוחת ערב אחת שמדלן אר לברייט ערכה כדי להמייס את הקרח ושהו ברק ישב כנציב מלח ולא הוציא מלה מפיו משך שעות. זה היה באחד הרגעים הקשים, כשקלינטון היה ביפאן, והכעס של ברק על ערפאת היה גורא. הוא לא יכול היה לשאת את המצב שבו הוא מסכן את הכל, בעצם תלוי באיש הזה. אני זוכר גן הזדמנות אחרת שבה עמדנו ליד איזה שעון קיד וברק אמר שאם יהיה הסכם עם הטיפוס הזה הוא מתחייב לגרום לשעון הקיר ללכת".

"אבל יש פה עניין עמוק יותר. ברק הוא אדם קרטיאני, רציונלי. ומה שהתברר בקמפ דייוויד הוא שערפאת הוא אדם מיתולוגי. לכן מה שהתרחש בין בכתות העץ והדשאים של מרילנד היה בעצם מפגש בין אדם שמחפש הסדר רציונלי לבין אדם שמרבר מיתוסים ומגלם מיתוסים. והמפגש הזה לא עבר. בריעבר אני מבין שהוא לא יכול היה לעבור. אני היום ברעה ששום מנהיג ישראלי רציונלי לא היה מצליח להגיע עם ערפאת להסדר במפגש כזה".

מרוץ?

"ערפאת הוא לא מנהיג ארצי. הוא אדם רתי. תמיד הציג את עצמו כסוג של צלאח-אדין מודרני. לכן גם הנושאים הממשיים של הנרל" לא כל כך מעניינים אותו. בקמפ דייוויד היה ברור שהוא לא מחפש פתרונות מעשיים

המשך

ברכונות ישראלית אך כנאמנות פלשתינית. פרט לכך היו לה שני ואריא נטים: אוטונומיה פונקציונלית בשכונות הפנימיות ושני רבעים בעיר העתיקה ברכונות פלשתינית, או רכונות פלשתינית בשכונות הפנימיות ואוטונומיה פונקציונלית בעיר העתיקה. היתה גם אפשרות שלישית של דחיית הדיון בנושא ירושלים למשך שלוש שנים.

"זה היה הלילה האחרון. היה מאוחר. אני זוכר שבטרם יצאתי אל הבקתה של קלינטון, אהוד לקח אותי ואמר לי שזה רגע היסטורי. שוב ושוב הוא אמר שזה רגע היסטורי. היתה בו יראה במוחן החיוני של המלה. את קלינטון מצאתי בג'נס ובסטודר קל והוא ישב זמן מה עם עריקאת ואיתי סביב שול" חן העץ עד ששאל אותי אם אנחנו מוכנים לקבל את הצעתו. אמרתי שלשם שינוי אני לא מתכוון להתייחס עד שהפלשתינאים לא יענו. אחרי שברק נתן תשובה חיובית ל-2-2 והפלשתינאים התחמקו, אנחנו לא מוכנים לע" מוד שוב במצב רומה. הנשיא חשב שזה הוגן ולא לחץ עלי אלא שלח את עריקאת אל ערפאת. הוא אמר לו במפורש שאם יושב הראש לא מקבל את ההצעה שיתן הצעה נגדית. הוא הבטיח שאם תהיה הצעה נגדית הוא עצמו יישאר והועידה תימשך".

"אני הייתי הישראלי היחיד בחדר. התחושה היתה לא טובה. קלינטון כבר היה די פסימי. אחרי שעה עריקאת בא ואמר לא. נדמה לי שהביא גם דבר מה בכתב. נפרדתי מהנשיא וחזרתי אל אהוד. אמרתי לו שזהו זה. זה נגמר".

3. הכישלון: המיתולוגיה ניצחה

אז על כך ועוד קמפ דייוויד נשברה, על דחייה פלשתינית של הצעה אמריקאית בענייני ירושלים שנראתה להם בלתי מספקת?

"לא. קמפ דייוויד נשברה על זה שהם סירבו להיכנס למשחק. סירבו לה" גיש הצעת נגר. אף אחד לא דרש מהם לענות בחיוב להצעה של קלינטון. בניגוד לכל דברי ההבל האלו של אחרים מאבירי השמאל לא היה כאן שום אולטימטום. הדישה מפלשתינאים היתה הרבה יותר אלמנטרית: שיציגו ולו פעם אחת הצעה נגדית משלהם. שלא יגידו כל הזמן, זה לא די טוב, ויי חכו שנמשיך לוותר. לכן הנשיא גם שלח את טנט אל ערפאת באותו לילה כדי לומר לו שיחשוב עוד פעם ויתן לו תשובה רק בבוקר. אבל ערפאת כבר לא יכול היה יותר. הוא התעגעע למחאות הכפיים של ההמונים בעזה.

"בתשע בבוקר למחרת, ערפאת, ברק וקלינטון עוד התכנסו לפגישה נוספת. אנחנו עמדנו בחוץ והתפללנו שמשוה בכל זאת יקרה. שכאשר ער" פאת יבין שזו באמת הדקה התשעים הוא בכל זאת יתעשת. אבל אחרי חמש דקות הם יצאו. זה היה הסוף".

הטענה הרווחת היא שקמפ דייוויד נכשלה בגלל פקפוקות משא ומתן שגויות ובגלל אופן ההתנהגות של אהוד ברק. בגלל שברק השפיל את ערפאת וזילזל בו.

"אני חושב שנעשו טעויות. שיטת המשא ומתן היתה שגויה - במקום לקיים דיונים של צוותים המביאים את התוצאות לאישור המנהיגים, צריך היה לקיים פסגת מנהיגים המורים לצוותים איזה הבנות לגבש. היו גם הר" רמנויות שהוחמצו. כשנוצרה ההבקעה בענייני ירושלים ובענייני הוויתור של ערפאת, נכון היה לכנס את המנהיגים למעין פסגת הלב. אבל בסופו של דבר קמפ דייוויד נכשלה מפני שערפאת סירב לתת הצעות משלו ומפ" ני לא הצליח להקדין לנו שבאיזשהו מקום יש לתביעות שלו סוף. אנחנו

הם לא היו מוכנים לשום נוסחה מצילת פנים עבור הישראלים. לא בשאלת הר הבית, לא בשאלת הרכונות, לא בשום דבר. ערפאת לא הסכים בקמפ דייוויד לשום דבר שאיננו חלוקה גמורה

אינני מקבל שבקמפ דייוויד חילקנו את העיר. ההחלטה על חלוקת ירושלים באה רק עם קבלת הפרמטרים של קלינטון חמישה חודשים מאוחר יותר

ערפאת, אולברייט וברק בקמפ דייויד. הפגישה היחידה בין השניים היתה בארוחת ערב שהיא יומה בניסיון להמיס את הקרח צילום: אייפי

יהיה קשה מאוד
לאהוד. אחר
שהחלטנו להישאר
וקלינטון נסע, הוא
נכנס ליומיים של
התבודדות בבקתה
שלו. אף אחד
מאיתנו לא ראה
אותו. הוא ממש
שקע בדיכאון"

שאינו שם שום דבר ולא היה שם שום דבר. הם כפרו בכך שיש לנו איוושהי זכות בהר הבית.
היה שינוי גם בעניין הפריטוריאליז
"בספטמבר כבר דיברנו על 7% תמורת 2%. נדמה לי שגם הסרנו את התביעה לריבונות בבקעת הירדן".
מתי זה קרה? מתי התקבלה ההחלטה לוותר על ריבונות בבקעת?
"אינני יודע בדיוק. אבל בעקבות הסיכומים בקמפ דייויד על סידורי ביטחון ועל כוח רב לאומי היתה תחושה שהגענו לפתרונות שישמרו על האינטרסים הביטחוניים החיוניים ביותר שלנו גם ללא ריבונות. היה ברור שרשישה שלנו לריבונות בבקעה היא דבר שהפלשתינאים לא יוכלו לחיות איתו".

האם שירטטתם מפות חדשות?
"כפי שאמרתי לך לפלשתינאים לא הצגנו מפה חדשה עד טאבה. אבל עברנו על מפות פנימיות שביטאו את האחוזים החדשים. וכשהופיעה הטיענה המגוחכת הזאת שאנו מציעים לפלשתינאים קנטונים ואין להם רצף טריטוריאלי נסעתי למובארק והצגתי לו מפה. נדמה לי שזו עדיין היתה מפה של 8%. מפה של 8-92. מובארק התכונן בה כעניין ושאל בקול מרוע הם אומרים שאין להם רצף".

האם לאורך כל התקופה הזו הפלשתינאים לא מצייגים מפות משלהם?
"אין שום הצעה גיאוגרפית פלשתינית?"

"בכלל הם לא הצייגו מפות. לא לפני טאבה. אבל בקמפ דייויד כן הודר מן לי לראות איוושהי מפה פלשתינית. זו היתה מפה שביטאה ויתור של פחות מ-2% מצירים תמורת חילופי שטחים ביחס של 1:1. אבל את השטחים שהם דרשו מאיתנו הם לא רצו בחולות חלוצה, הם רצו אותם בצמוד לגדה המערבית. אני זוכר שעל פי המפה שלהם כוכב יאיר, למשל, אמור היה להיכלל בשטח המדינה הפלשתינית. הם תבעו ריבונות על כוכב יאיר".
האינתיפדה הקפואה את המשא ומתן. אבל בנובמבר-דצמבר, בשחאלימות השתוללה והבחירות היו בפתח, השיחות התחדשו. במה חן התמקדו?

"בשלב הזה כבר הסכמנו לחלוקה של העיר ולריבונות פלשתינית מלאה בחראם-א-שריף אבל התעקשנו על כך שתור כר זיקה כלשהי שלנו להר הבית. אני זוכר שכשניהלנו שיחות עם יאסר עבר רבו וסאיב עריקאת ומוחמד דחלאן בבסיס חיל האוויר בבאולינג העי לייתי על דעת עצמי את ההצעה הבאה: הריבונות על ההר תהיה פלשתינית אבל הפלשתינאים יתחייבו שלא לחפור בו משום שהמקום קדוש ליהודים. הם הסכימו לא לחפור, אבל בשום פנים ואופן הם לא לתת לנו את המשפט המינימלי הזה – מפני שהמקום קדוש ליהודים.

"מה שקומם אותי במיוחד לא היה רק העובדה שהם סירבו אלא האופן שבו הם סירבו. מתוך זלזול מוחלט כזה. מתוך יחס של ביטול והתנשאות. באותו רגע הבנתי שהם באמת לא סאראת. שהם לא מוכנים ללכת לקראת תנו אפילו במישור הדגשי והסמלי. באופן העמוק ביותר הם לא מוכנים להכיר בכך שיש לנו כאן איוושהי קושאן".

ב-20 בדצמבר 2000 קלינטון בינם אתכם בבית הלבן והציג לכם פרמיטרים רחבים להסדר. מה הם?
"יותר מ-90% אבל פחות מ-100%; 80% מתיישבים יהודים בשטח יש"

ראלי ריבונות סידורי ביטחון בבקעה; משטר מיוחד בעיר העתיקה; הר הבית בפתרון המכבד את הזיקה היהודית".

שלושה ימים מאוחר יותר, ב-23 בדצמבר 2000, עם סיומו של שיחות באולינג, קלינטון מכנס אתכם שוב ומציג בפניכם את הפרמטרים המצומצמים שלו. מה הם?
המשך

המשך

אלא ממוקד בנושאים המיתולוגיים: זכות השיבה, ירושלים, הר הבית. הוא מרחף בגבהים של האתוס האיסלאמי ואתוס הפלשתיני והאתוס הפלשתיני. גם השיח של ערפאת אף פעם איננו מעשי. המשפטים שלו לא מתחברים ולא נגמרים. יש מלים, יש משפטים, יש מטאפורות. אין עמדה ברורה. אתה לא יכול לחזור הביתה עם עמדתו של ערפאת בעניין זה או אחר. מה שיש הוא אך ורק קודים. לכן כסופו של תהליך, אתה פתאום מבין שאתה לא מתקדם במשא ומתן כיוון שאתה בעצם נושא ונותן עם מיתוס".
אבל היו בעבר משאים ומתנים איתו שהצליחו.

"אלה היו משאים ומתנים על הסדרי ביניים. ומנהיג מסוג זה יכול לתת לעורריו לסכם פעימות של 10% או 20% מפני שהוא מניח שאת מה שלא יקבל היום יקבל מחר. שם הוא יכול להתפשר. אבל כאשר מגיעים אל סוף המשחק, הוא נקלע למצוקה איומה כיוון שעבורו לגמור את התהליך זה לומר – גמרתי להיות מיתוס ועכשיו אני סתם ראש מדינה קטנה. לכן ככל שההצעה שלך נועזת יותר הוא נכנס ללחץ ונועט. הוא מן גלובטרנד טר נצחי שפשוט מפתח לעמוד עם עצמו מול המציאות ובורח כל הזמן מההכרעה. אני לא מכיר בהיסטוריה התנהגות כה קשה של בריחה מהכרעה כמו זו של ערפאת".

4. וושינגטון וירושלים: חבילת קלינטון

אבל גם אחרי קמפ דייויד לא הרמתם ידיים. באוגוסט וספטמבר 2000 המגעים נמשכו.

"בוודאי. במהלך החודשים האלה נערכו עשרות פגישות, חלק גדול מהן במלון המלך רוד בירושלים. המאמץ היה בשני מסלולים: שיחות שלנו מול הפלשתינאים ושיחות של הפלשתינאים ושלנו מול האמריקאים. בתקופה הזאת בעצם חיכינו לגיבושה של חבילה אמריקאית שתוצג לשני הצדדים. אני באופן אישי לחצתי באותה תקופה על האמריקאים לגבש למסמך את הויתרון הקולקטיבי שנוצר בקמפ דייויד. לאגד יחד את כל הסיכומים הנשיאותיים שנרשמו שם ולבנות מהם הצעה כוללת.

"הפלשתינאים מאוד חששו מפני הצעה כזאת. הם ידעו שלא יאמרו לה כן, והם ידעו שלא נוסף יגרשו להם נזק בינלאומי עצום. כבר בשלב הזה מצבם היה גרוע מאוד. אירופה תמכה בנו, העולם הערבי לא תמך בהם והם היו די מבודדים. ערב האינתיפדה מצבם היה כמעט נואש".

האם האינתיפדה היתה מהלך מחושב של הפלשתינאים שנועד לחלץ אותם מן המצוקה המדינית שנקלעו אליה?
"לא. אני לא מייחס להם תוכניות מאקיווליות שכאלה. אבל אני זוכר שכשהיינו בקמפ דייויד סאיב עריקאת אמר שיש לנו זמן עד ה-13 בספט"

מבר. ואני זוכר שכשהייתי אצל דחלן באוגוסט ושוחחתי ממשרדו עם מר' וואן ברגותי גם הוא אמר לי שאם לא נגיע להסדר עד אמצע ספטמבר, יהיה לא טוב. בדבריו היתה איוושהי של איום שלא אהבתי. לכן, כשאתה מתכונן רואה שהאלימות פרצה בדיוק שבועיים אחרי ה-13 בספטמבר, זה מעורר מחשבות. דבר אחד בטוח: האינתיפדה ממש הצילה את ערפאת".

האם בשיחות שנערכו באוגוסט-ספטמבר חלו שינויים בעמדה הישראליית?
"כן. בשלב הזה כבר דיברנו על חלוקת ריבונות אנכית בהר הבית. עכ"

שיו הר הבית כבר לא היה כריבונות ישראלית ונאמנות פלשתינית אלא לגמרי כריבונות פלשתינית. כל שאנחנו ררשנו הוא ריבונות במעבה ההר. אבל הפלשתינאים זילזלו לחלוטין כרישה שלנו. הם אמרו שוב ושוב

"אהוד אינו אדם
נעים מאוד. קשה
לחבב אותו. הוא
סגור ומכונס בעצמו
ואין איתו מגע
אמוציונלי. אבל
מישהו באמת
חושב שאם אהוד
היה נחמד יותר,
ערפאת היה מוותר
על זכות השיבה?"

"בארוחת הערב
שנאווה ואהוד ערכו
לכבוד ערפאת בכוכב
יאיר, ברק היה חם
באופן שאינו תואם
את האישיות שלו.
הוא עשה לעצמו
הסבה אישיותית"

בן עמי בגינת ביתו. לא ראיתי בעיניהם כאב של הזדמנות מוחמצת צילום: אלכס ליבק

בעצם ברק וערפאת
לא נפגשו כלל
בקמפ דיוויד. לא
ממש. היתה
ארוחת ערב אחת
שאולברייט ערכה
כדי להמיס את
הקרח. ברק ישב
כנציב מלח ולא
הוציא מלה. זה היה
מביך מאוד"

לחדר הסגלגל בבית הלכן. זאת היתה שבת. אני זוכר שהלכתי ברגל מהמי
לון לבית הלכן ובחורה. קלינטון בהחיר לנו שהפרמטרים אינם הצעה אמר
ריקאית אלא הבנה שלו מה היא נקודת האמצע בין העמדות. קעת הכל
תלוי בהכרעת מנהיגים, הוא אמר, וביקש לקבל את ההכרעה תוך ארבעה
ימים.

"כעבור פחות מעשרים וארבע שעות הצגתי את הפרמטרים לפורום
שכלל את אהוד ברק, יוסי שריד, יוסי ביילין, שמעון פרס, דני יתום וכמר
בן גלעד שר. משום מה הריון הזה נערך במחנה שרגא בגולן. ככל הזכור לי
האווירה היתה די טובה. רשמתי ביומן שלי שפרס דיבר ברוח חיובית.
שריד וביילין כמוכנן תמכו. אבל לאף אחד מאיתנו זה לא היה קל. איש לא
יצא בתופים ובמחולות. במיוחד אהוד היה כבר ראש. יחד עם זאת, בסופו
של דבר היתה לכולנו הרגשה שעשינו דבר נכון. שמיצינו את התהליך וזה
באנו אותו אל נקודת הגמר שלו. הלכנו עד קצה הגבול. כעבור שלושה
ימים הממשלה החליטה לענות לקלינטון בחיוב. חוץ ממתן וילנאי ורענן
כהן כל השרים תמכו. הודענו לאמריקאים שהתשובה של ישראל היא כן".

והפלשתינאים?
"ערפאת לא מיהר. הוא נסע אל מובארק ולכל מיני ועדות בין-ערכיות
וגרר רגליים. אפילו לקלינטון הוא לא החזיר טלפונים. כל העולם, אבל
ממש כל העולם, הפעיל עליו לחץ אריר והוא מיהר לומר כן. באותם עשרה
ימים כמעט לא היה מנהיג בינלאומי אחד שלא התקשר אליי. מרוכס ליכ
שנשטיין ועד נשיא סין. אבל ערפאת נשאר בשלו. הוא רבק בשיטות ההת
חמקות שלו. לבסוף, באיחור רב, העבירו אנשיו לבית הלכן תשובה שהיו
בה לאוויים גדולים וכנים קטנים. ברוס ריידל, איש המועצה לביטחון לאר
מי, אמר לי, שלא תטעו, ערפאת בעצם אמר לא".

אבל גם לישראל היו הסתייגויות.
"נכון. העברנו לאמריקאים מסמך הסתייגויות בן כמה עמודים. אבל
ככל שאני זוכר הן היו מינוריות למדי ונגעו בעיקר לסירורי הביטחון ול
שטחי ההיערכות ולשליטה על המעברים. היתה גם הבחנה בעניין הרדי
שה שלנו לריבונות בהר הבית, אבל לא היה ספק שהתשובה שלנו היא כן.
בעשרים ותשעה בדצמבר, כדי להסיר כל ספק, טילפנתי לערפאת על פי
הנחיותיו של אהוד ואמרתי לו שישאל רבקה בפרמטרים. שמבחינתה כל
ריון נוסף צריך להיות אך ורק בתוך מסגרת הפרמטרים ועל אופן מימור
שם".

האם לאור כל זאת היה בכלל טעם לצאת לטאבה? הרי הלכתם עד חקו
האדום והפלשתינאים לא הסתפקו בכך. על מה עוד נותר לריב?
"האמת היא שאהוד חשב בריוק כך. הוא לא רצה לצאת לטאבה. אבל
כשלב הזה היה אקרה על השולחן. עמרנו חודש לפני בחירות וכישיבה שני
כחתי בה היה שר שאיים על ברק שאם לא יילך לטאבה הוא ייצא אל הצי
בור ויוקיע אותו כמי שהתחמק מלעשות שלום. לא היתה לו ברירה אלא
ללכת לרבר שהוא בתוכו התקומם נגרו".

אז על מה דיברתם בטאבה? איזו התקדמות נוספת השגתם שם?
"עמרנו על כך שבכל התחומים לא פותחים את הפרמטרים של קלינ
טון למשא ומתן מחודש אלא דנים אך ורק על מימושם. הפלשתינאים,
לעומת זאת, ניסו לשחוק את הפרמטרים. הם ניסו להוציא מאיתנו עוד
קוועטש. בעניין ירושלים הם לא קיבלו את רעיון קודש הקודשים המופיע
במפורש אצל קלינטון. בעניין הפליטים הם הציעו נוסח שאמר כי להם יש
קריאה משלהם להחלטה 194 ולישראלים קריאה אחרת, אבל "mechanism
and then discuss the right of return and then discuss the right of return". הררישה
העקרונית שלהם להכיר בזכות השיבה ולרונן רק אחר כך בפרטי יישומה
קוממה אותי לא פחות מאשר כאשר הוכירו פה ושם מספרים".

איזה מספרים הם הזכירו?
"לא ישכתי מולם כמשא ומתן בנושא הפליטים בטאבה, אבל בניירות
שונים שהתגלגלו בטאבה היו מספרים יוצאים מן הכלל. מה רעתך על
המשך

המשך

"97%. 96% מהגדה בתוספת אחוז אחד מהשטח הישראלי הריבוני או
94% מהגדה בתוספת 3% מהשטח הישראלי הריבוני. ואולם מכיוון שקלי
נטון הכניס אל אותה נוסחה גם את המעבר הבטוח - שהריבונות הישרא
לית עליו אוורירית - אפשר לטעון שהפלשתינאים קיבלו כמעט מאה
אחוז. קלינטון בנה את הצעתו כך שאם גישתם של הפלשתינאים תהיה
חיובית, הם יוכלו להציג את הפתרון בפני הציבור שלהם כפתרון של מאה
אחוז".

וירושלים?

"כפי שפורסם: מה שיהודי ישראלי, מה שערכי פלשתיני. הר הבית
כריבונות פלשתינית מלאה כאשר ישראל מקבלת את הכותל המערבי
ואת קודש הקודשים. ואולם קלינטון לא התייחס במפורש לשאלת האגן
הקדוש, לכל האזור שמחוץ לעיר העתיקה הכולל את עיר דוד וקברי הנ
ביאים בואכה הר הזיתים. אנחנו תבענו את האזור הזה שכמעט אין בו אף
ערבי והפלשתינאים סירבו. בלילה היתה שיחת טלפון תקיפה מאוד בין
ברק לקלינטון בעניין הזה, כיוון שהיה חשש שהוא יכריע נגדנו. כתוצאה
מהשיחה הזאת הנושא נשאר פתוח. קלינטון לא התייחס אליו".

פליטים?

"כאן הנשיא ניסה לרבע את המעגל. הוא הלך לכיוון הפלשתינאים עד
אל הקצה הרחוק ביותר של מה שיכולנו לקבל. הוא קבע ששני הצדדים
מכירים בזכות הפליטים לחזור לפלשתינן ההיסטורית או לחזור
למולדתם, אבל מצד שני הוא בהחיר ש'אין זכות שיבה ספציפית
לישראל'. אנחנו היינו מרוצים מכך שהוא ריבר על פתרון של שתי מדינות
ועל כך שהמדינה הפלשתינית היא מולדתו של העם הפלשתיני וישראל
היא ביתו של העם היהודי. המכניזם שהוא התייחס אליו היה פחות או יותר
המכניזם של שטוקהולם. הוא חייב קליטה מסוימת של פליטים בישראל
אבל זאת בכפוף לחוקיה הריבוניים ולמדיניות הקליטה שלה".

מה בעניין הסדרי הביטחון והפירוד?

"אנחנו דרשנו שהמדינה הפלשתינית תהיה demilitarized state. הנ
שיא הציע מונח רך יותר: non-militarized state. כמו כן הוא קבע שתהיה
לנו נוכחות צבאית משמעותית בבקעה למשך שלוש שנים ונוכחות סמ
לית באתרים מוגדרים למשך שלוש שנים נוספות. ניתנו לנו שלוש תח
נות התראה לתקופה של עשר שנים עם נוכחות של קציני קישור
פלשתינאים".

האם נאסר במפורש שימוש של הפלשתינאים בטנקים, מטוסים ופי
לים?

"לא. ככל הידוע לי לא הגענו לפרטים האלה. אצל קלינטון הם בוודאי
לא מוזכרים. אבל לכך היתה הכוונה".

מה בדבר זכויות אוויר וזכויות מים?

"הפלשתינאים סירבו להיכנס להתריינות בעניין המים. לכן קלינטון
כלל לא התייחס לנושא הזה. בעניין המרחב האווירי המונח היה שימוש
מוסכם. קלינטון קבע שהריבונות על המרחב האווירי היא פלשתינית
אבל הכיר בזכות הישראלית לעשות בו שימוש לצרכי אימון ולצרכים מב
צעיים ובלבד שהשימוש הזה יהיה מוסכם. היתה מחשבה על כך שאחת הר
רכים לעשות זאת היא על בסיס הרדי. על ידי מתן זכות לפלשתינאים
לעשות שימוש לא צבאי במרחב האווירי הישראלי".

5. טאבה: יש מפה

מה היתה התגובה הישראלית על הפרמטרים של קלינטון? האם ברק
קיבל אותם בלב שלם?
"הנשיא הכתיב לנו ולפלשתינאים את דבריו בחדר הישיבות הצמוד

"את השטחים הם
לא רצו בחולות
חלוצה, הם רצו
אותם בצמוד לגדה
המערבית. על פי
המפה שלהם כוכב
יאיר אמור היה
להיכלל במדינה
הפלשתינית. הם
תבעו ריבונות על
כוכב יאיר"

"אהוד לא רצה
לצאת לטאבה.
אבל בשלב הזה
היה אקדח על
השולחן. עמדנו
חודש לפני בחירות
והיו מי שהבהירו
לברק שאם לא
ילך לטאבה הם
ייצאו אל הציבור
ויוקיעו אותו"

מאה וחמישים אלף פליטים לשנה במשך עשר שנים? ומה אנחנו הצענו?

"כיליון אמר לי שהוא הציע ארבעים אלף. אינני יודע אם זה באמת המספר, אבל אם כן, ברור שאי אפשר היה לסגור עליו עסקה, אלא אם כן משאירים את הקצוות פרוצים לתביעות נוספות בעתיד".

בטאבה כבר הצגתם לפלשתינאים מפה חדשה. איזו מן מפה זו חיתה? "הנה, אתה יכול לראות אותה כאן. החום-החורל פלשתיני, הלכן ישראל לי. היא מייצגת יחס של 94.5% מול 5.5%. וזה לפני חילופי השטחים".

האם הגעתם להסכמה בעניין חילופי השטחים?

"לא. התברר שהפלשתינאים לא אוהבים את הרעיון של חלוקת חלוצה. גם אני אינני מתלהב ממנו. אני רואה באזור ההוא מאגר אחרון להתיישבות ציונית בתחומי הקו הירוק. לכן בדקנו אפשרות של העברת שטחים בדרום הר חברון, מצפון לערד. אבל זה היה קשה מאוד. חצי אחוז פה, רבע שם, אני לא בטוח כלל שהרעיון ישים. יכול להיות שהדרך היחידה היא להזיז את הגבול עם מצרים מדרום ולתת שטח מצרי לפלשתינאים בצמוד לרצועת עזה. אבל לא הם ולא אנחנו רצינו להעלות זאת בפני המצרים".

על פי המפה הזאת על ישראל לעקור כמאה התנהלות?

"אינני יודע מה המספר המדויק. אבל מדובר על עקירתם של עשרות רבות של יישובים. להערכתי המפה הזאת גם איננה מצליחה לעמוד ביעד שהצבנו לנו ושעליו היתה הסכמה של קלינטון - 80% מהמתנחלים בשטח ריבונותי ישראלי".

הפלשתינאים קיבלו את המפה הזאת?

"לא. הם הציגו מפה נגדית שכירס מה לחלוטין בשלושת הגושים המצומצמים האלה ובעצם רוקנה מתוכן את כל מושג הגוש. על פי המפה שלהם נשארו בשטח רק התנחלויות מבודדות הלויות על מן שרוכים מירדללים כאלה של כבישי גישה צרים. חישוב שנערך אצלנו הראה שכל מה שהם הסכימו לתת לנו הוא 2.34 אחוזים.

במשך כל התהליך הזה שבין יוני ליוני נואר, בזמן שבו ויתרתם על הבקעה והשלמתם עם חילופי שטחים וחילוקי תם את ירושלים ומסרתי את הר בית, כל התנועה הפלשתינית אל מור לבם היתה של שברירי אחוז. כל מה שהם חוסיפו על פיקדון שני האחוזים שאותו מסרו מלבתיחילה לקלינטון הוא 0.34 אחוז.

"קשה לי להתווכח איתך. אבל זאת בריק הסיבה שהביקורת עלינו משמאל משאירה אותי פעור פה. באופן הכי כסוי סי אני לא מכין אותה. נכון אמנם שגם ברק וגם אני היינו קצת ילדיהחוזן של השמאל. שנינו לא היינו מאנשי תעשיית השלום. אף אחד מאיתנו איננו תעשיין שלום מקצועי. אבל ראה לאן הלכנו. אמור לי מה עוד היינו אמורים לעשות".

תוכנית בן עמי: מעורבות בינלאומית

"הכישלון הבטיסי של אוסלו הוא בהנחה שחברה דמוקרטית וחברה לא דמוקרטית שלשתייהן אתוסים מתנגשים בשאלות יסוד גנטיות ויכולות להגיע ביניהן להסדר. עוברתית והכח שהדבר הזה לא נכון. הוא לא עובד. כמושג של מודח תיכון חדש היה מל-כתחילה כשל תרבותי. הוא התעלם מכך שאירופה המאוחדת מבוססת על היותה יבשת נוצרית, בעוד שבינינו לבין הפלשתינאים יש מרכיב של התנגשות בדתות רבות".

"על כן, גם כאשר המדינה הפלשתינית תוקם, ואני מצדד בה קמטה, היא תהיה יסוד בלתי מייצב במחוז התיכון. ישראל אמנם תהיה חזקה מפלשתינאים אבל היא בכל זאת תהיה זקוקה להגנה מפניה. זאת מפני שבעימות בין חברה אתוס חיוני, כמו החברה הישראלית, לבין חברה אתוס שלילי, כמו החברה הפלשתינית, מי שזקוק להגנה הוא חברה האתוס החיוני. מי שזקוק להגנה הליצי בות הוא החברה המסודרת, חברה הפיתוח הכלכלי והרצון להשתייב לבקבילה הבינלאומית.

"יציאה חד צדדית מהשטחים לא תוכל לתת לישראל את ההגנה הזאת. היא תיצור מצב שבו המדינה הפלשתינית היא מדינת ארבע שאלה שום הגבלות בתחום החימוש ובתחום הבריאות הצבאיות. התקפתיה עלינו ייתפשו בעולם כמוצקות כיוון שהגבולות ייחשבו בלבתי לגיטימיים. יציאה חד צדדית גם תביא את הצבא העיראקי לטול כרם תנציה בעולם הערבי את הדימוי של ישראל כמדינה הבודדת תחת לחץ. הצעד הבא יהיה תל אביב. ואולם מה שמסוכן עוד יותר הוא לעשות את מה שמציע הש"מאל שמשמאל: ללכת מעבר לפרמטרים של קלינטון. ההצעה הונובעת מתוך חוסר נכונות להבין את עובדות היסוד של הסכך. את הסלעים הקשים של המציאות שבהם נתקלנו. לרעת, מי שממליץ על המסלול הזה מנסה לשמר את נחלתו האינטלקטואלית והפוליטית מבלי להזהר מהנחלה הונובעת על ריונה. הליכה מעבר לפרמטרים של קלינטון היא פשוט טירוף. פירושה שבידת המפרקת הלאומית שלנו.

"לימין כמובן אין שום פתרונות. אף פעם לא היו לו. התקווה להסדר ביניים ארוך-טווח היא תקוות שוא. אחרי הגבהים שאליה התהליך הגיע, אין שום דרך לחזור אל הפעילות ואל ההתמקחות על אחוים בודדים. הפלשתינאים לא יסכימו לכך.

"כיוון שכך, הדרך היחידה היא הסדר בינלאומי. לחזור אל הפרמטרים של קלינטון, לעצור בהם ולקרא לקהילה הבינלאומית לנזוט את הצדדים להסכמה על הקווים האלה. רק על הבסיס הזה של סיום הכיבוש, פירוק התנחלויות וייצוב קווי גבול מוכים רים, ישראל תוכל להגן על עצמה. רק אז אפשר יהיה להעניק לישראל מעטפת מגן דרמטית שתיצור הרתעה ותכונן מנגנוני פיקוח קשוחים. אם תוך כדי כך ישראל תצטרף לאיחוד האירופי זה יהיה קו המגן האמיתי שלה. כשנגיעה בישראל תהיה נגיעה באירופה, תהיה לנו תשובה של ממש לאיומים הפלשתיניים ולאיומים האסטרטגיים המקיפים אותנו".

6. סוף המסע: התפכחות

שלמה בן עמי, אתה ואחוד ברק יצאתם למעין מסע אל בטרן האדמה. אל לב לבו של הסכסוך. מה גיליתם?

"אני חושב שגילינו כמה רברים לא פשוטים. קודם כל בעניין ערפאת. גילינו שאין לו אסטרטגיה של סוף. אין לו יכולת להקדין לבני שיחו הישראלים שלתהליך הוויתורים שלהם יש איזשהו סוף. מה שמעורר את התחושה שהיעד שלו איננו סיום הסכסוך אלא המשך הסכסוך. האסטרטגיה שלו היא אסטרטגיה של עימות".

האם מה שאתה אומר הוא שבטיני? הוא כבר איננו פרמטרי?

"ערפאת הוא מנהיגם של הפלשתינאים. את העובדה הונו אני לא יכול לשנות. זה אסונם שלהם. אבל אני יכול לומר לך שלאמי יש פתגם קולע בערבית: לך אחרי השקדן עד לפתח ביתו. ואני יכול לומר לך שהלכנו אחרי ערפאת עד לפתח ביתו ומה שמצאנו הוא ערפאת איננו שקרן. להי"פ. הוא כל כך נאמן לאמת שלו עד שהוא לא יכול לבגוד בה או להתפטר עליה. אבל האמת שלו היא האמת של האתוס האיסלאמי ואתוס הפליטות ותחושת הקורבן. והאמת הונו לא מאפשרת לו לטיים את המשא ומתן איתנו אלא באותה נקודה שבה ישראל שוברת את מפרקתה. לכן, במובן המיטום הזה, ערפאת הוא לא פרטנר. גרוע מכך: ערפאת הוא איום אסטרטגי.

הוא מסכן את שלום המודח התיכון ואת שלום העולם".

הוא עדיין לא מכיר בזכות קיומה של ישראל?

"הוויתור של ערפאת מול ישראל באוסלו היה ויתור פורמלי. מוסרית ומושגית הוא לא מכיר בזכות קיומה. הוא לא מקבל את הרעיון של שתי מדינות לשני עמים. לכן אני מגיע למסקנה שהוא אולי יכול לעשות איתנו איזה הסדר חלקי חמני - וגם זה בספק - אבל באופן עמוק הוא לא מקבל אותנו. לא הוא ולא התנועה הלאומית הפלשתינית מקבלים אותנו.

"אז אם אתה שואל מה גילינו אני חושב שזה מה שגילינו. מה שאהוד ואני פתאום ראינו הוא את הסלע הקשה הונו שאליה התהליך הגיע. שזה לא עניין של שטחים תמורת שלום. לא עניין של הנחות מרדיד. מה שעומד מולנו הוא השאלה אם יש הכרה פלשתינית בזכות קיומה של מדינה יהודית דמוקרטית בחלק הזה של העולם".

אתה ביקורתית לא רק ביחס לערפאת אישית אלא ביחס לתנועה הלאומית הפלשתינית בכלל?

"כן. מבחינה אינטלקטואלית אני מבין את ההיגיון שלהם. אני מבין שמנקודת מבטם הם ויתרו על 78% באוסלו, ועל כן כל השאר שלהם. אני מבין שמבחינתם התהליך הוא של הרקולוניזציה ועל כן הם לא אמורים להתפשר, כפי שתושבי קונגו לא יתפשרו עם הבלגים. אני אפילו מבין שלשיטתם הם הלכו לקראתנו בכך שקיבלו את השכונות היהודיות בירושלים וחלק מההתנחלויות. אבל בסופו של דבר, אחרי שמנהג חודשים של משא ומתן, אני מגיע למסקנה שאנחנו נמצאים בעימות עם תנועה לאומית שיש בה מרכיבים פתולוגיים קשים. זוהי תנועה עצובה מאוד. תנועה טרגית. אבל בלב לבם של הטרגריה שלה נמצא חוסר היכולת להציב לעצמה יעדים חיוניים. בסופו של תהליך אי אפשר שלא להתרשם שיותר מהפלשתינאים רוצים פתרון הם רוצים להושיב את ישראל על ספסל הנאשמים. יותר משהם רוצים מדינה משלהם, הם רוצים להוקיע את המדינה שלנו. במובן העמוק ביותר האתוס שלהם הוא אתוס שלילי.

"זאת הסיבה לכך שבניגוד לציונות הם אינם מסוגלים להתפשר. כיוון שאין להם רמות של חברת העתיד שלהם שבעבורה כראי להתפשר. על כן התהליך מבחינתם איננו של פיוס אלא של וינדיקציה. של תיקון עוול. של עירעור הקיום שלנו כמדינה יהודית".

הגעת למסקנות הקשות הללו תוך כדי השיחות?

"אני חושב שזו הצטברות. ויהי כמה וכמה רגעים שגרמו לי להגיע לכך סוף למסקנה שהפלשתינאים תמיד משאירים חוטים פרוצים לא מתוך איזו תוכנית אב ודוגית אלא כדי להשאיר את האפשרות פתוחה שמישהו בעתיד יקח את קצות החוט הללו וינסה לפרוס את המדינה היהודית.

"אני יכול לחשוב על שלושה רגעים כאלה. הראשון היה בשיחה עם אבו מאזן בקמפ דייוויד. יוסי גינוסר ואני הלכנו אליו באחד הלילות וישבנו איתו על מיטתו והוא ריכר בנועם וברכות על שאלת הפליטים. אבל ככל שהוא ריכר ראיתי שאי אפשר להגיע איתו לניסוח סופי או מספר סוף. פי. אי אפשר לקבל ממנו מושג ברור היכן זה ייגמר.

"כמה חודשים אחרי כך, ברצמבר, היתה שיחה עם ערפאת בעזה שבה הסברתי לו מרוע החברה הישראלית מאוחרת בהתנגדותה לזכות השיבה. ציפיתי ממנו שיאמר דבר מה שירגיע אותנו ויקל עלינו. אבל הוא רק הר ציא מכיסו את גזיר העיתון הירוע שבו נאמר כי 50% מהעולים מרוסיה הם בכלל לא יהודים. הוא אפילו לא טרח לנסות ולשלם לנו איזה מס שפתיים. אבל הדבר הקשה ביותר היה התגובה של ערפאת לפרמטרים של קלינטון. כי שם הגענו באמת לקווים הארומים שלנו. והגענו לכך עם מדינה ללא בסיס פרלמנטרי וציבורי כשברקע אינתיפדה וכשהפיקוד הצבאי יוצא נגדנו. במצב כזה הסיכוי היחיד של מנהיג פלשתיני בעל חזון הדוצה להגיע איתנו להסדר הוא לומר כן רועש. לא לגמגם ולא למלמל. לומר כן מצלצל. אילו ערפאת היה אומר כן מצלצל בסוף דצמבר הוא היה מציל את ממשלת ברק ומציל את השלום".

הוא ראה אתכם טובעים ולא נקט אמצע?

"הוא ראה אותנו טובעים ואת השלום טובע ואת הזמן הולך ואוחל. רק אז הבנתי בבירור שעברו המשא ומתן נגמר רק כשישראל שבורה".

זאת אומרת שהניסוי הקריטי התרחש לא בקמפ דייוויד אלא סביב הפי"רמטרים של קלינטון?

"בוודאי. עד אז אפשר היה לטעון שלא נתנו רי. אבל אחרי הפרמטרים של קלינטון ובזמן טאבה זה כבר מאה אחוז מהשטח. וצריך להיות עיוור וחירש כדי לא לדעת שברק הולך להפסיד בבחירות. צריך להיות עיוור וחירש לא להבין שהכל יורד למצולות. ובכל זאת הם לא זזים. גם בטאבה הם לא זזים. על השולחן מונחת הצעה חלומית ולפלשתינאים שום דבר לא בוער.

"אני זוכר שהסתכלתי עליהם שם, בטאבה, ואמרת לי לעצמי שאני לא רואה על פניהם תחושה טרגית כלשהי. אני לא רואה בעיניהם כאב של הר דמנות מוחמצת. כשבילי זה היה נורא. וזה נשאר חקוק בי. בסופו של דבר זה מה שהביא אותי לעשות ריווייה בעמדותי. לעשות הערכה מחודשת".

הל כך מהפך אידיאולוגי? בעקבות כישלוננו של המסע שלכם אל הש"לופ הגעת למסקנות ימניות?

"בשום פנים ואופן לא. אני עדיין מאמין שאיננו יכולים לשלוט על עם זה. זה לא עבד בשום מקום וזה לא יעבוד גם כאן. גם לא שיניתי את דעתי בעניין ההתנחלויות. זו היתה עזות מצח להשקיע את האנרגיות הלאומיות שלנו במפעל התיישבות חסר סיכוי בלבם של אוכלוסייה ערבית. גם היום אני מאמין שהקמתה של מדינה פלשתינית היא הכרח מוסרי ומדיני. אבל היום אני יודע שעלינו לבנות פריגמה חדשה. במובן מסוים צריך להתחיל את השמאל מחדש. לא להתעלם ממה שהתגלה לנו, מהעמדות הפלשתיניות והאיסלאמיות המערערות על זכות קיומנו. ולא להמשיך בתרבות הקוועטש העלולה להוביל אותנו להתאבדות. אלא לעצור במקום שהגענו אליו עם קלינטון ולנסות ליישם את הפתרון הזה בעזרת הקהילה הבינלאומית. ולא לוותר יותר על הפטריוטיות היהודי והישראלית. להבין שלא תמיד האשמה בנו. להגיד זהו, עד כאן. ואם הצד השני רוצה להשמיד גם את הדבר הגרעיני הונו, על הדבר הגרעיני הזה אני עומד".